

Bibliodramatikus eszközök alkalmazása az Anna–Joachim Programban

NYÁRY PÉTER – MARLOK ZSUZSA

A bibliodramáról

A bibliodráma középkori hagyományokban gyökerező, a 20. században megújuló műfaj, a Bibliával való egzisztenciális foglalkozás és önismereti munka egyik izgalmas, a lelket mélyen megmozgató lehetősége (NYÁRY–SARKADY, 2008; STANGIER, 2003; MARTIN, 2003). A Bibliával találkozni vágyó ember napjainkban többnyire az olvasó vagy a hallgató egyoldalú pozíciójából közeledik az Élet Igéje felé, szerencsésebb esetben egy bibliakör aktív tagjaként, intellektusát mozgósítva cserél eszmét társaival az olvasottakról.

A bibliodráma ezzel szemben – s ez a viszonylag újszerű benne – az ember egész kreativitására, testi-lelki-szellemi képességeire épít, ezeket egyre jobban kibontakoztatva közelít a Biblia teljes emberi valónkat megszólító képeihez, szimbólumaihoz, jeleneteihez, eseményeihez. A bibliodráma csoport tagjai nemcsak az elvi meggyőződés, hanem a gyakorlati, testi-lelki átélés szintjén is részesévé válnak a Bibliában foglaltaknak.

A módszer maga az 1960–70-es években alakult ki Németországban, ahol evangélikus közegben, vallástanárok, lelkészek kezdtek először bibliai szövegekkel dramatikusan dolgozni. (WARNS–FALLNER, 2003; BOBROWSKI, 1991). Magyarországra 1989-90-ben Tomcsányi Teodóra révén került. Sarkady Kamilla és Nyáry Péter vezetésével 1992-ben indultak bibliodráma csoportok, 2002-től kiképző csoportok, a szerzőpáros egy könyvet (*Bibliodráma*. Harmat Kiadó, 2008, 2014) és két tematikus folyóiratszámot (*Embertárs* 2013/1. és 2014/2.) is megjelentetett a témában. A bibliodráma módszerében való kiképződés szervezetenként a Magyar Pszichodráma Egyesülethez és annak képzési rendjéhez kapcsolódik.

Maga a bibliadráma csoport általában ötven–hetven órát foglal magában, mely havonta egy négyórás alkalmat jelent, de léteznek más konstrukciók is: „elvonulós” hetek, hosszú hétvégék stb. Egy csoport létszáma átlagosan 10–12 fő. A meghirdetett csoport vonatkozhat egy témára („Présben”, „Találkozások”) vagy egy bibliai személyre (például Pál vagy Naámán). Mint a csoportos önismereti műfajok többségében, itt is alapelv, hogy a résztvevők között ne legyen szoros ismeretség, vagyis az önismereti csoportokra vonatkozó szokásos kontraindikációs keretek és szabályok (rokon, főnök stb.) itt is érvényesek.

Jellemzően a csoportok többségét vallásos emberek képviselik, de körülbelül húsz százalékban előfordulnak kereső és / vagy spirituális érdeklődésből jelentkező résztvevők is. Egy csoportot általában két vezető tart, a vezetőpárosok fölállításánál előnyös, ha egyikük dramatikusan, másikuk inkább teológiailag képzettebb. A csoportokban az ökumenikus szemlélet a jellemző, azaz bármely keresztény valláshoz tartozzon is a résztvevő jelentkező, könnyedén megtalálhatja a helyét. Itt ugyanis a dramatikusan megélés szintjén teremődik a közösség, így a felekezeti különbségek hamar elhanyagolhatóvá minősülnek.

Az alkalmak bejelentkező körrel kezdődnek, melyet a kijelölt témának megfelelő mozgásos rámelegítés követ. Ezután a kitűzött bibliai történet fölvezetése zajlik kortörténeti áttekintéssel, majd a szerepek kiválasztásával kezdődhet maga a játék. A dramatikusan befejeztével több szempontú élmény- és folyamatfeldolgozás veheti kezdetét. (Miért azt a szerepet választotta? Mi volt a legfontosabb megélése a játék során? Hol kapcsolódik a személyes életéhez mindaz, amit a játékban átélt?) Végül, a lezárást megelőzően, a vezetők külön hangsúlyt fektetnek annak tudatosítására, hogy mi a bibliai szöveg személyes üzenete, és ez hogyan változott a játék során.

A bibliodráma csoportok résztvevői a csoport hozadékaként önismeretük mélyülésén túl kiemelik a csoport megtartó erejét, biztonságot adó, elfogadó légkörét, és gyakran említik, hogy a bibliai történetek, a szereplők közti viszonyrendszer dramatikusan átélése révén hitük és a Szentírással való kapcsolatuk átdolgozódik, a szöveg üzenete személyesebbé válik számukra, azt később a misén vagy istentiszteleten is más füllel tudják hallgatni.

A Biblia szövegei lehetővé teszik, hogy a résztvevők találkozhassanak saját érzéseikkel és a bibliai alakok történeteivel, amelyek rárimelnek az életükre. Mindezt úgy tehetik meg, hogy a szereplők bőrébe bújva egyfajta védettséget élhetnek át, minthogy a bibliai alak „köntösében” és nem direktben a saját, nemegyszer nehéz történeteiket

kell átélniük. A pszichodráma alapú bibliodramában tehát arra törekszünk, hogy olyan játékhelyzetet hozzunk létre, amelyben a bibliai történet mögött fölsejlik a csoporttag saját élettörténete. Az a cél, hogy a résztvevő egyaránt találkozhasson a Biblia üzenetén keresztül a transzcendenssel és önmagával.

A bibliodráma alkalmakon nagy többségében történeteket játszunk el. A vezető munkája elsősorban abban áll, hogy hidat verjen a történet „akkor és ott”-ja és a jelen „itt és most”-ja között. Segít ebben a kortörténet felvázolása, a korabeli élethez tartozó információk megosztása. Lényeges, hogy a csoporttagok impulzust kapjanak a történet szereplőinek eljátszására, ebben benne foglaltatik a köztük lévő kapcsolat és az egyes személyek lelkivilágának, érzéseinek tudatosítása. A történetben leírt helyzetek rekonstruálása lehetővé teszi a résztvevők számára annak az átélését, amit a bibliai szereplők is megtapasztalhattak. Az érintettségek révén kerülhetnek a csoport tagjai mély kapcsolatba saját élethelyzetükkel, érzéseikkel, valamint a bibliai szöveg üzenetével – végső soron az Istennel. Természetesen a rámelegítés során a Biblia más műfajú szövegei is felhasználhatók, hiszen például a zsoltárok, prófétai szövegek vagy a bölcsességi iratok bőven kínálnak azonosulásra módot adó szövegrészeket.

Az elmondottak megvalósításában elengedhetetlen részt jelent a történetek „üres helyeinek” kitöltése. Ezek azok a történések, amelyek szó szerint nincsenek leírva, legfeljebb utalás történik rájuk, de a szöveg logikus olvasása alapján biztosan megtörténtek vagy megtörténhettek. Az „üres helyek” nemcsak a történetek jelenetezéséhez, egyfajta dramaturgiai munkához nyújtanak alapot, hanem a szereplők belső folyamatainak vagy interperszonális kapcsolódásainak tetten érésében is segítenek (LENSCH, 2000).

Mind a játék előkészítésének, mind a lejáttszásnak a fázisában nagy hozadéka lehet művészeti alkotások felhasználásának, gondolunk itt a Biblia által inspirált vagy ilyen tárgyú képzőművészeti alkotásokra vagy zeneművekre, illetve szépirodalmi szövegekre. Ezek további segítséget nyújtanak ahhoz, hogy a csoporttagok közelebb kerüljenek a szereplőkhöz és felvehessék szerepüket.

Ugyanígy szerepe lehet a kreatív alkotásnak. Akár a bibliodráma ülés elején, akár a végén dolgozhatunk szimbólumokkal vagy más tematikus alkotással, amit a résztvevők hoznak létre agyagozás, rajzolás, festés és egyéb kézműves eljárások révén. Ebben a munkában a szavakon túli tartomány jelenik meg, ami sokszor beszédesebb és kifejezőbb, mint a pusztán szóbeli reflexió, és elmélyítheti az átélteket.

Meddőség a Bibliában

Élettörténeti párhuzamok a program résztvevőivel

A fentiek fényében nyilván az is világos, hogy egy bibliodrámá csoport résztvevőinek életproblémái föllelhetők a Bibliában is, akár egy konkrét történet szereplőiként, akár egy bibliai szöveg magukra vonatkoztatásaként. Egy konkrét helyzetben például a többi szereplőhöz való viszonyukban, adott esetben egy zsoltár olvasójaként pedig a megjelentett érzésekben, illetve istenkapcsolatukban ismerhetnek magukra. Nagy valószínűség szerint zömében ugyanazon nehézségek között élnek, ugyanazok a gondolatok foglalkoztatják őket, mint a bibliai elbeszélések szereplőit, és ugyanazokat az érzéseket élik át problémájuk kapcsán önmagukban és kapcsolatukban.

A Biblia – hol hosszabban, hol rövidebben – hat asszonyalak történetében említ meddőséget: Sára (Ter 16), Rebeka (Ter 25,21), Ráchel (Ter 29,31–30,24), Sámson anyja (Bír 13), Hanna (1Sám 1) és Erzsébet (Lk 1). Ezenkívül – Istennek az emberrel kötött szövetségére hivatkozva – a mózesi törvényben is előfordul a kifejezés (MTörv 7,13–14), egyértelműen azzal összefüggésben, hogy a termékenység Isten áldását jelenti. A gyermeknélküliséget hatalmas csapásnak fogták fel, mert az ember élete utódok nélkül megszakad, leszármazottaiban nem folytatódik tovább. Az asszony számára ez szégyent jelentett.

Témánk szempontjából érdemes megfigyelni az említett nőalakok kapcsolatrendszerét ebben az összefüggésben. Sára és Hanna esetében kifejezetten arról olvasunk, hogy gúny tárgya lettek a rivális asszonyok (szolgáló és a másik feleség) szemében. Ráchelt tekintve arról értesülünk, hogy féltékeny lett a gyerekeket szülő nővére. A többiek esetében ilyesmit nem említ a Szentírás, de annak szem előtt tartásával, amit az előzőekben az „üres helyek”-ről írtunk, joggal feltételezhetjük, hogy nekik is volt részük ebben. Csak zárójelben: Zakariás és Erzsébet történetében Lukács fontosnak tartja megemlékezni, hogy mindketten papi családból származtak, és hogy semmi kivetnivalót nem lehetett találni az életükben, minden vonatkozásban igazul éltek. A környezetükben élőkben vajon nem vetődhetett föl a kérdés, hogy akkor miért nincs áldás az életükön, miért szenvedik ezt a sorsot, csak nincs mégis valami takargatott bűnük?

Hasonlóan érdemes rátekinteni a házastársukkal való kapcsolatukra: hogyan viselkednek a férjek ebben a helyzetben, közös életüknek ezen a nehéz pontján? Ábrahám a világos isteni ígéret ellenére hallgat felesége azon javaslatára, hogy – mintegy

„besegítve az Úrnak” – a szolgálójától „támasszon” utódot magának – talán, hogy megnyugtassa Sárát? Izsák imádkozik feleségéért, ez hiteles gesztusnak mondható – de vajon együtt szenved-e Rebekával? Kifejezetten konfliktussal terhelt helyzetet ábrázol Jákob és Ráchel története, ahol megjelenik a fájdalomtól és tehetetlenségtől kirobbanó indulat a házastársak viszonyában: irreális elvárás a férj felé, az igazság durva megfogalmazása a feleség irányába: „Mikor Ráchel látta, hogy nem szül gyermeket Jákobnak, féltékeny lett nővérére, és így szólt Jákobhoz: „Adj nekem gyermeket, különben meghalok!” Jákob dühös lett Ráchelre, s ezt mondta: „Talán helyettese vagyok Istennek, aki megtagadta tőled a gyermekáldást?” (Ter 30,1–2.) Mindez egy olyan kapcsolatban, ami igazi „nagy szerelem” volt. Hanna férje, Elkana felteszi feleségének a kérdést: „nem vagyok elég neked én”? Ugyanakkor pár verssel előbb azt olvassuk, hogy a férj nem mutatta ki a szeretetét Hanna felé, bár őt jobban szerette. Esetleg a másik feleség reakciójától tartva tett így? Mindenesetre ebből Hanna nem érezhette az igazi támogatást és elfogadást. Zakariás és Erzsébet kapcsolatában mintha a belenyugvás, az Isten akaratának elfogadása jelenne meg. Legalábbis erre engednek következtetni Zakariásnak az angyalhoz intézett, az ígéretre reagáló szavai: mi biztosít erről, hiszen mi már öregek vagyunk.

Tegyük most egy kísérletet arra, hogy megnézzük, milyen lélektani jelenségeket fedezhetünk föl a gyermektelenségre vonatkozóan a felsorolt esetekben. Hiszen semmi sem utal arra, hogy szervi oka lett volna a meddőségnek vagy netán isteni büntetéssel állunk szemben, sőt, Erzsébet esetében az is világosan kitetszik, hogy egy feddhetetlen életet élő nő is kerülhet ilyen helyzetbe.

Közhely, hogy egy gyermeknek nem csak anyagilag vagy fizikai értelemben kell „helyet készíteni”. Egy nő számára fontos szempont, hogy biztonságban tudhassa önmagát és a születendő gyermeket, hogy mindkettőjüket rábízhatta a férjére, a jövő apára. Ábrahám és Sára története a bizalom szempontjából nézve meglehetősen problémásnak tűnik. Házasságuk elején kényszerűségből Egyiptomba kerülnek. Ábrahám félti az életét, és ezért – hazugságok árán – képes feleségét annak kitenni, hogy a fáraó háremébe kerüljön. Az isteni gondviselés ugyan megakadályozza a házasságtörést, mégis, milyen nyomokat hagyhatott az eset Sárában? Mennyire bízhat meg férjében? Talán nem meglepő ezek után a hosszú meddőség ténye.

Izsákról azt olvassuk, hogy anyja halála után nagy nehezen azzal vigasztalódott meg, hogy feleségül kapta Rebekát. A későbbiekből arra következtethetünk, hogy Rebeka cél-

tudatos és talpraesett módon működött a dolgok elrendezésében, így egyfajta anyapótlék lehetett Izsák számára, márpedig ez egyensúlytalan párkapcsolatot eredményezhet. Izsák gyenge férfinak mutatkozik, aki kevésbé képes védelmet nyújtani.

Jákobot becsapják, és Ráchel helyett, akit szeretett, Leát kapja feleségül. Hamarosan Ráchelt is hozzáadják, és a két nővel él együtt. Milyen lehetett ez Ráchelnek, ezt várta Jákobtól? Nem csalódott-e benne? Hanna esetében a fent említett helyzetnek is része lehetett abban, hogy nem tudott foganni férjétől, nem érezte a gyerek utáni vágyat Elkanában.

A gyermektelenség párkapcsolati dinamikája napjainkban

Több aspektusból szemrevételezve a gyermektelenséggel küzdő bibliai házaspárok helyzetét és nehézségeit, elmondhatjuk, hogy a mai korban is hasonló viszonyok állnak fenn. A meddőség ténye egyaránt próbára teszi a házasfelek istenkapcsolatát, párkapcsolatát, rokonaikhoz és barátaikhoz való viszonyukat, végső soron társadalmi megítélésüket.

Annak megtapasztalása, hogy nincs áldás az életükön, és mintha az Isten is magukra hagyta volna őket ezzel a problémával – miközben ők mindent megtettek és a helyes úton jártak a házasságra és a családi életre való felkészülésben –, komoly krízist okozhat párkapcsolatukban és a hitéletükben. A gyermeknélküliség a problémára való beszűkülést és a mindenképpen megoldást keresés kényszerét idézheti elő gondolkodásukban és életvitelükben. Az okok keresése egymás hibáztatásáig vezethet. Súlyos gondokat okozhat továbbá az önértékelésben, az önmagukról és az élethivatásukról alkotott kép is megrendülhet. Kiszolgáltattottá teszi őket a különböző terápiák és gyógymódok irányába, nemegyszer jelentős anyagi áldozatokba is sodorva őket. Ambivalens kapcsolatok alakulnak ki a hozzátartozókkal, akik egyfelől már bántó kíméletességgel kezelik a kínos ügyet, másfelől a jószándékú segítségnyújtás ürügyén jótanácsok és ötletek özönével látják el őket. Távol kerülnek a korábbi meghitt hangulatú kortárscsoport tagjaitól, akik már gyerekes családként élve más problémákkal vannak elfoglalva, más időbeosztásban élnek. Egyfajta elszigetelődés jöhet létre a szociális kapcsolatok tekintetében, és a kirekesztődés érzése is megjelenhet. Mindezek a jelenségek nem segítik elő a helyzetük – adott esetben tényleg megnyugvást hozó – elfogadását, mely felszabadíthatná őket arra, hogy életük más területén keressék és valósítsák meg a kiteljesedést és a harmóniát.

Meggondolások, szempontok a projekt tervezésénél

Az Anna–Joachim Programban való részvételre szóló felkérésünk abban állt, hogy a bibliodráma módszerével támogassuk a résztvevőket a testi-lelki harmónia megteremtésének útján, az önismeretben való előrehaladás elősegítésével. Tehát egy speciális szervezésű, tematikus bibliodráma alkalomra kellett felkészülnünk. Az időkeret nyolc órára szólt, az eredeti tervezés alapján ez két részletben valósult volna meg, amit a koronavírus-járvány okozta helyzet keresztülhúzott.

Ez a keretfeltétel több dolog átgondolására készítetett minket. Adott volt a résztvevők személye, akikkel – szemben a saját szervezésű bibliodráma csoportokkal – előzetesen nem találkoztunk egy megismerkedő interjú keretében. Nem tudtuk, hogy van-e már bármiféle csoporttapasztalatuk, akár bibliodráma élményük, és arról sem volt tudásunk, hogyan állnak a szerepjátékra való készséggel. Személyükről a szervezőktől kapott értékes információk álltak rendelkezésünkre, ami komoly segítséget jelentett a tervezésben.

Sajátos helyzetet teremt az önismereti munka során, amikor egy csoporthelyzetben a házaspár mindkét tagja részt vesz. (Nem véletlenül alakult ki az a korábban már említett gyakorlat, hogy a szoros személyes kapcsolatot kizáró tényezőnek tartjuk.) A partner jelenléte ugyanis korlátozhatja az illetőt a személyes megnyilvánulás szabadságában, vagyis amit a csoportnak elmondana, azt nem föltétlenül mondaná el a házastársának. Ugyanakkor volt már tapasztalatunk kifejezetten házaspárok számára szervezett bibliodráma csoport vezetéséről, és átélhettük, hogy a közös motiváció és bizalom mekkora erővel tud működni, valóban gazdagítva a párkapcsolatot. Jelen esetben a csoport, jellege szerint, sorstársi közösségnek is nevezhető, ami reményt ad az empátiás közeg megteremtésére: az „ugyanabban a cipőben járunk”-tudat és az ebből adódó élmények sora számos kapcsolódásra ad módot.

Feladatot jelentett annak az alapelvnek a megfogalmazása és önmagunk számára zsinórmértékként való hangsúlyozása, hogy – bár mindketten régóta és aktívan vezetünk pszichodráma csoportokat – még véletlenül se vigyük a résztvevőket olyan traumatikus élettörténeti eseménnyel való találkozásba, ami hosszabb önismereti folyamatot igényel, a meghirdetett program számára inadekvát, és amelynek következményeit – a kísérés lehetőségének hiányában – nem tudjuk kezelni.

Az időbeosztást tekintve ideálisnak ígérkezett a kétszer négy óra elosztása egy hónapnyi különbséggel, teret engedve az átéltek integrálására, tanulságainak tudatosítására. A körülmények alakulása olyan munkamódot kívánt meg, hogy a nyolcórás időtartam alatt egyfajta koncentráció jöjjön létre a résztvevők egyéni munkájában, a házastársi megosztásban és a csoport dinamikájában egyaránt.

Szintén odafigyelést kívánt részünkről az, hogyan bánjunk a ténnyel, hogy mindketten családosak és szülők vagyunk. Semmiképpen sem akartunk beállni a – velük szemben – önmagukat az „áldottak” között tudók sorába, és messze el akartuk kerülni, hogy a sajnálat nyilvánuljon meg, pláne, hogy domináljon vezetői munkánkban, miközben mindketten átértéztük ennek a helyzetnek sokféle szorítását.

A konkrét szakmai munka tervezésénél az első gondolatunk az volt, hogy a bemelegítést követően a résztvevőknek történeteket kínálunk eljátszásra, mivel ez a játékforma azok számára is komfortos lehet, akik tapasztalatlanok a szerepjáték területén vagy nehezebben vesznek föl szerepet. A részt vevő párok választhatnak történetet a fent elemzett bibliai elbeszélések közül, azt, amelyik a leginkább összecseng élethelyzetükkel, érzéseikkel, kapcsolatukkal. Ők szabják meg azt is, hogy a történetnek melyik részét jelenítik meg. A lejátszásban mindenki részt vesz különböző szerepekben. Ezután az ő párkapcsolatukat tettük volna a fókuszba, bibliai tárgyú festmények segítségével. Fontosnak tartottuk, hogy külön csoportban együtt dolgozzanak a nők és a férfiak egy olyan téma mentén, ami mindenki számára nyereséggel bírhat. Tudatosítottuk magunkban, hogy a felkínált történetek mindegyike „happy end”-del végződik, és ez nehéz érzéseket is előhozhat a csoport tagjaiból, több szinten mozgatva meg érzékenységüket. Épp ezért azt terveztük, hogy a napot a *kánai menyegző* történetének alapján csoportjátékkal zárjuk, melyben megtapasztalhatják, hogy Jézus velük van és – látva szükségüket – kész arra, hogy gazdagon megajándékozza őket. A kivitelezés során a tervezett munka változáson ment át, ennek részleteit a következő fejezetben közöljük.

A nap szempontjából kardinális fontosságúnak láttuk, hogy teret és szabad folyást engedjünk a résztvevők sokféle érzésének. Ehhez bibliai idézeteket választottunk, melyek segíthetik őket abban, hogy azonosíthassák ezeket az érzéseket, amelyeket aztán szoborban vagy más mozgásformában egy társuk közreműködésével megjelenítenek. Arra törekedtünk, hogy a zsoltárokból, bölcsességi iratokból, prófétáktól vett idézetek széles skálán mozogjanak, jelenjen meg bennük a düh, csalódottság, indulat és a másik póluson az elfogadás és a remény.

A megvalósult programról

A napot a megismerkedéssel kezdtük. Bár ők már ismerték egymást, mégis fontosnak tartottuk, hogy kölcsönösen tudjunk kapcsolódni egymáshoz és megalapozzuk a közös munkát és az ehhez szükséges bizalmat. A mi bemutatkozásunk után, melyben nyilvánvalóvá tettük szülői szerepünket is, a házaspár tagjai egymást mutatták be. Ezt nagy odafigyeléssel, érzékenységgel és kölcsönös tapintattal tették. Figyelemre méltó, hogy bár mindenki számára világos volt, milyen „apropóbul” vannak együtt, és milyen téma kapcsolja össze őket, aminek mentén dolgozhatnak, mégis, a meddőség témáját csak a harmadik pár hozta szóba, nyíltan hangot adva szomorúságuknak és a próbálkozásaikkal összefüggő érzéseiknek. Az utánuk megszólalók már közvetlenül utaltak erre a kérdésre. Ez azt mutatta nekünk, hogy még ilyen védett közegben, egymást már valamennyire ismerők között sem könnyű nekünk, „idegeneknek és kívülállóknak” beszélni erről. Beszédes volt, ahogyan egymás bemutatásában megjelent a házastársi kapcsolatuk. Volt, ahol kirajzolódott egy szoros, a problémára mindenáron megoldást kereső házastársi szövetség. Volt, ahol az összetartozás alapját – a családtól és az ismerősöktől eltávolodva – a „csak egymásra számíthatunk” tapasztalata jelentette, és ez kettőjük közös időtöltésében (filmnézés, társasjátékozás) jelent meg. Volt, ahol megjelent a házasfelek egyéni életében a munka fontossága.

A következőkben arra kértük őket, mondják el, mit várnak az alkalomtól. Elsősorban a bibliai alakokkal való találkozást és az ettől való gazdagodást fogalmazták meg. Kiderült, hogy egy párnak volt már találkozása ezzel a módszerrel. Úgy tűnt, készen állnak arra, hogy a továbbiakban, játékban tegyenek szert tapasztalatokra.

Rövid szünet alatt elrendeztük az Őszövetségből kiválasztott és kinyomtatott idézeteket a teremben. A mondatok erős érzéseket fejeztek ki a harag, csalódottság, beletörődés, ráhagyatkozás, bizalom és a remény vonalán. A csoporttagok lehetőséget kaptak arra, hogy a térben mozogva mindegyik szöveget elolvassák, közel engedjék magukhoz, és kiválasszák azt, amelyik leginkább megérintette őket. Érdekes volt megfigyelni, hogy – mivel mostantól egyéni munkára hívtuk őket – az eddig egymás mellett ülő párok hogyan engedték el egymást. Ezekben a mozzanatokban megjelent a bizalom, a féltés és a küldés egyaránt, és elárult valamit kettőjük kapcsolatáról. Ezt követően párok alakultak, de nem a házastársukkal. A párjukkal megosztották, miért választották azt az idézetet. Ezután került sor arra, hogy a pár mindkét tagja, egymás után, a társa segítségével szobrot alkosson, ami kifejezi számára az idézet lényegét.

Eredetileg arra gondoltunk, hogy a szobor résztvevőitől érzést kérünk a beállított szerepből. Azonban az első szobor annyira megérintőnek, sok intenzív érzést megmozgatónak mutatkozott, hogy ez változtatásra inspirált bennünket. Egy férfi a következő idézetet választotta: „Rászedtél, Uram!” (A mondat Jeremiás könyvéből való, és abban a helyzetben hangzik el, amikor a próféta perlekedik az Istennel amiatt, hogy vállalt küldetésében gúny tárgya lesz, kiszolgáltatottságot és szégyent él át.) Az erős indulatot kifejező testtartásban a szereplő folytatta a panaszkodást, amire felhatalmazást és bátorítást is kapott tőlünk. Megkértük a házastársát, aki eddig megfigyelő szerepben volt, hogy keresse meg a helyét ebben a szoborban, és ő is adjon hangot érzéseinek. Hirtelen mélyebb rétegében mutatkozott meg kettejük egymáshoz és az Istenhez való viszonya. Ettől kezdve a házastárs mindig beléphetett a képbe úgy, hogy beállt valamelyik szerepbe vagy harmadikként csatlakozott be a képbe. Erős megérintődéseket élhettünk át, sok, a témával kapcsolatos érzést jelenítettek meg. Élményt jelentett számukra a házastársuk érzéseivel való találkozás. Nagy hangsúllyal jelent meg az összetartozás („a kedvesem az enyém, s én az övé vagyok”) és a támogatás („tegyél a szívedre pecsétnek!”), amit nyújtani tudnak egymásnak, akár a veszteségek átélésében, akár a reménykedésben. Jellemző módon jelent meg a környezet reagálása („Barátaim, rokonaim elfordulnak nyomorúságomtól, s akik közel voltak, távol maradnak”) és az ehhez való viszony („Dermedjenek kővé szégyenükben, akik gúnyolnak: »Jól van így!«”). Ebben a játékban megmutatkozott az egyén érzése, de legalább annyira szólt a házaspárok kapcsolatáról is úgy, hogy mindezeket egy bibliai „szereplő” köntösében élhették át. Ez segítette az érzés kimondását, de el is távolította a résztvevőt attól, hogy közvetlenül kelljen a maga érzéseit megfogalmazni, ami akár kínos vagy egyenesen vállalhatatlan is lehetett volna.

A szokásos visszajelző körben értékes önreflexiók hangzottak el mind a párkapcsolatra, mind az önismeretre vonatkozóan.

Az ebédszünetben elgondolkodva arra jutottunk, hogy a délelőtti mélységében meghaladta azt, hogy a történeteket kínáljuk lejátszásra. Úgy éreztük, hogy a résztvevők sokkal inkább a személyes kapcsolataiknál vannak, mint az archetipusos bibliai történetek szereplőinek helyzeténél. Nem a meddőség ténye és az ebből következő alapszituáció foglalkoztatta őket, hanem sokkal inkább az a kapcsolatrendszer, amiben élnek, értve ezen a házastársi és a tágabb rokoni / baráti kört. Nem tűnt indokoltnak a kánai menyegző története sem, mivel nem éreztük a csoport tagjaiban az arra való rászorultságot, hogy olyan megerősítésben legyen részük, mint amiről a történet szól.

Mindezek fényében úgy határoztunk, hogy ún. *protagonista vignettákra* hívjuk őket. Ennek lényege, hogy rövid imagináció után mindenki kiválaszt egy olyan bibliai szereplőt, aki bármilyen szempontból most foglalkoztatja. Fölkínáltuk a lehetőséget arra, hogy találkozzanak ezzel a figurával úgy, hogy ők veszik magukra az illető szerepét. Ebben a játékformában alapvetően a játékos van jelen, csak szükséges esetben hív a csoportból társakat szerepre. Természetesen ő dönti el, hogy a bibliai alak életének melyik pillanatába helyezkedik bele. A játéktechnika lényege, hogy az elején nem is árulja el, kinek a szerepét választotta. A vezető interjút készít vele először a környezetre vonatkozóan, majd, hogy egyedül van-e, kik veszik körül, végül pedig, hogy milyen érzések vannak benne. A kérdések segítik a játékost abban, hogy egyre jobban beleélje magát az adott szerepbe és eljusson a fő érzésig / érzésekig, majd kimondhassa és megélje azokat.

A megjelenített bibliai szereplők széles skálája jelent meg a játékok során. Színre került Mária figurája az angyali üdvözlés után, illetve a napkeleti bölcsek látogatása a jászolnál. Ezekben a képekben közvetlenül jelent meg a gyermekkel való kapcsolat, az öröm és a büszkeség – ezek nyilvánvalóan vágyképek voltak. Hangsúlyosan fejeződött ki a témához kötődő erős érzés, a délelőtti során is kifejezésre jutott indulat (Sámson ledönti az oszlopokat), ebben ugyanakkor az újra megtalált erő is képviselve volt. Nem egy esetben alapsérülés volt tetten érhető a lejátszott jelenetben a szülőkhöz való viszonyban, ahol a szülői törődés és figyelem hiánya elhanyagoltságot és magáramaradottságot eredményezett, illetve önbizalomhiányt és kisebbségi érzést okozott. Az önismereti kérdések tehát ilyen formában jelentek meg, anélkül, hogy kifejezetten a saját életükből vett viszonyokat játszottak volna el. A felszínre került problémák nyilván összefüggenek a meddőség tematikájával. Ketten nem éltek a lehetőséggel, mert tartottak az erős érzelmekkel való találkozástól és ennek esetleges káros lelki és testi következményeitől. Mint kiderült, mind a ketten várandósok voltak, így teljesen érthető volt a tartózkodásuk.

A játékokban éles megvilágításba került a támogatás kérdése, legyen az múltbeli támogatás elmaradása vagy a jelenlegi élethelyzetben szükséges támogatás iránti igény. Ez a szál egyébként az egész napon végigvonult. Érződött, hogy a házaspárok életében, abban a szituációban, amiben élnek, igen nagy jelentősége van ennek, nagyon sok múlik azon, hogyan tudnak egymás mellett állni, hogyan tudják egymást megtartani.

A férfi és női csoport munkájában tehát a támogatást tettük a fókuszba. Arra kértük őket, hogy alkossák meg a férfi és a női támogatás képét. A megfelelő eszközök (rajzesz-

közök, színes papírok, olló, ragasztó stb.) segítségével csomagolópapírra kollázst készítettek arról, hogy mi a megfelelő támogatás egy férfitől egy nő számára és fordítva. Nagy kedvvel, felszabadultan dolgoztak, látszott, hogy igénylik ezt a fajta közös megélést. A nők egy csinos női alakot rajzoltak, melléje különböző fogalmakat írtak (gyöngédség, gondoskodás, szex). A férfiak alkotásán egy szív jelent meg, benne szimbólumokkal különbözőféle értékeket jelöltek meg (pl. védelmet nyújtó fa), a szíven kívül pedig a fenyegető dolgokat helyezték el, szintén jelképekkel ábrázolva (halál, betegség, félelmet kifejező dinoszaurusz). Mindkét csoport kölcsönös meglepedettséggel nyugtázta az elkészült művet.

A napot lezáró visszajelző körben az csúcsondott ki, hogy – bár nem tudták, milyen módszerrel fognak dolgozni – élményt adott számukra az érzésekkel való találkozás és a szerepjáték lehetősége.

Összefoglaló gondolatok

Visszatekintve az alkalomra és elhelyezve a bibliodráma modult a program tágabb kontextusában, megállapíthatjuk, hogy a résztvevők számára jó lehetőséget teremt ez a műfaj arra, hogy átélhessék és megfogalmazhassák érzéseiket. Tudjuk, hogy egy ilyen tréningorozatban minden összetevő egy irányba hat, és a különböző műhelyek hatása segíti és fölerősíti egymást. Miután a mi blokkunkra a folyamat vége felé került sor, nyilván közrejátszott a már kialakult bizalom és csoportkohézió abban, hogy a közös munka során mélyebb vizekre lehetett evezni. A csoport tagjai át merték adni magukat a nehezebb érzéseknek, és meg merték mutatni magukat. A csoportfolyamat ezen fázisában már nem a meddőség ténye és a gyermektelenség fájdalma volt a közös téma, hanem az ezzel a léthelyzettel együtt járó kapcsolatok és viszonyok. Úgy véljük, az alkalom lehetőséget nyújtott a tagoknak ahhoz, hogy szembesüljenek ezekkel az érzésekkel. Segítséget kaptak ahhoz, hogy átéljék, elfogadják – nem hosszú távon és végérvényesen a gyermektelenséget, hanem – a jelenlegi, akár már hosszabb ideje tartó élethelyzetet, és viszonyuljanak hozzá. Egy bibliai alak szerepében elmélyítsék, végül pedig tudatosítsák: mit tudnak támogatásként – nőként és férfiként – adni a házastársuknak, mivel tudják támogatni egy-

mást. Mert a támogatás, a házastársi szövetség jelenti a legfőbb szálát köztük, amikor az egyéb kapcsolatok terén zavart vagy szakadást élnek át. Csakúgy, mint ahogy az Anna–Joachim Program is elsősorban támogató közeget teremt számukra, és a sorstársi közösség erejét is átélhetővé teszi – akár hosszú távon is.

IRODALOM

- BOBROWSKI, Jürgen (1991): *Bibliodramap Praxis*. Rissen, Hamburg.
- LAKATOS Enikő (2020): A meddőség bibliai nézőpontjai. *Embertárs*, XVIII(2): 195–198.
- LENSCH, Martin (2000): *Spielen, was (nicht) im Buche steht*. Waxmann, Münster.
- MARTIN, Gerhard Marcel (2003): *Bibliodráma*. Egyházfórum – Magyar Bibliodráma Egyesület, Budapest.
- NYÁRY Péter (2008): Úton Zakariással – avagy egy bibliai történet többféleképpen. In: *Bibliodráma*. Szerk. Nyáry Péter és Sarkady Kamilla. Harmat Kiadó, Budapest. 115–124.
- NYÁRY Péter – SARKADY Kamilla (2008, szerk.): *Bibliodráma*. Harmat Kiadó, Budapest.
- STANGIER, Klaus-Werner (2003): *Itt és most*. Egyházfórum – Magyar Bibliodráma Egyesület, Budapest.
- WARNS, Else Natalie – FALLNER, Heinrich (2003): *Jerikó rózsája*. Kálvin Kiadó – Luther Kiadó, Budapest.